

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 6, Temmuz/July 2021, ss. 559-568.

Geliş Tarihi–Received Date: 14.12.2020 Kabul Tarihi–Accepted Date: 10.06.2021

ÇEVİRİ MAKALE – TRANSLATION ARTICLE

KIRIM'IN İŞGALİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI VE LUDENDORFF (1918)*

WINFRIED BAUMGART**

çev. AYBÜKE GÜZAY***

ÖZ

Stratejik açıdan mühim bir mevkide olan Kırım yarımadası, I. Dünya Savaşı esnasında Rusya, Ukrayna, Almanya ve Osmanlı Devleti arasında rekabet konusu olmuştur. 1783 yılında Rus Çarlığı tarafından işgal edilmiş olan Kırım, 1918 yılında ise Alman işgaline uğramıştır. Brest-Litovsk Barış Anlaşması'ndan sonra Ukrayna yönünde ilerleyen Alman ordusu tarafından Kırım da işgal edilmiştir. Uzun zamandır Rusların zulmünden bıkmış olan bölge halkı Almanları hoşgörü ile karşılamışlar ve onların gelişini kendi bağımsızlıkları için bir fırsat olarak değerlendirmek istemişlerdir. Nisan-Kasım 1918 tarihleri arasında Kırım'da Alman işgal devri yaşanmıştır. Bu süre içinde Alman Hükümeti ve Ordu Yüksek Komutanlığı arasında Kırım politikaları ile ilgili pek çok görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Kırım'ın işgalinde görev almış olan yetkililer zaman içinde farklı görüşler ortaya atmışlar ve çeşitli planlar yapmışlardır. Alman Hükümeti bu hususta Kırım'ın Ukrayna'ya bağlanması görüşünde ısrar ederken aynı zamanda ordunun başında Kırım'da bulunan General Erich Ludendorff'u kontrol etmeye çalışmaktadır. Çünkü Erich Ludendorff Kırım bölgesinde ilerlemeyi savunmakta ve kontrolsüz bir şekilde hareket etmektedir. Bu dönemde mühim olan en önemli meselelerden birisi de bölgedeki Almanların durumudur. Almanya'ya dönecek olanlar ve bölgede iskân edilecekler ile ilgili sistemli bir planı yürürlüğe koymak gerekmektedir. Alman Hükümeti tüm bu hususlarda Rusya, Ukrayna ve Osmanlı Devleti'ni de hesaba katarak hareket etmek durumundadır. Bu çalışmada I. Dünya Savaşı esnasında Kırım'daki Alman işgali ve Almanya'nın politikaları işlenmektedir. En önemli husus ise tüm bilgilerin tamamen Alman arşiv belgelerine dayanılarak kaleme alınmış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kırım, Almanya, Ukrayna, I. Dünya Savaşı, Rusya.

LUDENDORFF AND THE FOREIGN OFFICE ON THE OCCUPATION OF CRIMEA IN 1918

ABSTRACT

The Crimean peninsula, which is strategically important, was a subject of competition between Russia, Ukraine, Germany and the Ottoman Empire during the First World War. Crimea, which was occupied by the Russian Czarism in 1783, was occupied by the German in 1918. Crimea was also occupied by the German army advancing towards Ukraine after the Brest-Litovsk Peace Agreement. Tired of the Russian persecution for a long time, the people of the region welcomed the Germans with tolerance and wanted to consider their arrival as an opportunity for their independence. The German occupation period took place in Crimea between April-November 1918. During this period, many differences of opinion emerged between the German Government and the Army High Command regarding Crimean policies. The officials who took part in the occupation of Crimea have come up with different opinions and made various plans over time. While the German Government insists

* Winfried Baumgart, "Ludendorff und das Auswärtige Amt zur Besetzung der Krim 1918", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Neue Folge, Band. 14, Heft 4. (Dezember 1966), pp. 529-538. Erişim Tarihi: 24.10.2018. Bu makale, yazarın Kasım 1965 tarihinde "Die Deutsche Ostpolitik im Sommer 1918: Zwischen Brest-Litovsk und Compiègne" başlığı altında Saarland Üniversitesi Felsefe Fakültesi'ne sunmuş olduğu doktora tezinin büyük ölçüde değiştirilmiş bir versiyonudur. I. Dünya Savaşı hakkındaki tartışmanın yeniden başlatılmasına katkıda bulunmak isteyen tez, 1966 yılı sonlarında Oldenbourg Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır.

** Doktorasını 1965 yılında Saarbrücken'de "Deutsche Ostpolitik im Sommer 1918: Zwischen Brest-Litovsk und Compiègne" başlıklı tezi ile alan Alman tarihçidir. Saarland Üniversitesi, Bonn Üniversitesi, Mainz Üniversitesi gibi kurumlarda görev yapmış ve 2003 yılında emekliye ayrılmıştır. winfried.baumgart@online.de (Mütercimim notu)

***Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, E-Posta: aybukeguzay@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1609-5086

on the view of the annexation of Crimea to Ukraine, it is also trying to control General Erich Ludendorff, who is in Crimea at the head of the army. Because Erich Ludendorff advocates progress in the Crimean region and acts in an uncontrolled manner. One of the most important issues in this period is the situation of the Germans in the region. It is necessary to put into effect a systematic plan for those who will return to Germany and those who will be resettled in the region. The German Government has to act by taking Russia, Ukraine and the Ottoman Empire into account in all these matters. In this study, the German occupation in Crimea and the policies of Germany during the First World War are discussed. The most important thing is that all information is written entirely on the basis of German archive documents.

Keywords: Crimea, Germany, Ukraine, World War I, Russia.

GİRİŞ

I. Dünya Savaşı esnasında Almanya'nın Kırım'daki politikalarını kararsız olarak nitelendirmemiz mümkündür. Bu kararsızlık, diğer devletlerin politikaları ile ilişkili olmakla birlikte en büyük anlaşmazlıklar Alman Hükümeti ve ordusu arasında yaşanmıştır. Dönemin siyasi şartlarına göre ne yapılacağına tam olarak karar verilemeyen bir durum söz konusudur. Alman Hükümeti Kırım'ın Ukrayna'ya bağlanması gerektiğini savunmuş ve Alman ordusunun fevri hareket etmemesini istemiştir. Ordunun başında bulunan Erich von Ludendorff ise farklı dönemlerde yeni planlar yapmıştır. Kırım'da Alman koruması altında bir devlet kurulması ve Ukrayna ile birlikte Kırım-Tavrida adında bir konfederasyon oluşturulması planları arasındadır. Böylece Alman ordusuna asker toplanması kolaylaşacak ve Rusya'daki Almanların bu bölgeye yerleştirilmesi hususu dahi düşünülebilecektir.

Bu çalışma Winfried Baumgart tarafından Alman arşiv belgelerine dayalı olarak kaleme alınmış ve tarafımızdan tercümesi yapılmıştır. Meselelere Alman gözü ile bakıldığı için Kırım Tatarlarına dair herhangi bir tutuma değinilmemiştir. Alman arşiv belgelerindeki yazışmaların dönemi aydınlatmak hususunda büyük fayda sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca makalenin sonuna General Erich Ludendorff tarafından hükümete yazılan telgrafın bir sureti de eklenmiştir. Çalışmanın, Kırım-Ukrayna-Almanya ile Rusya'nın resmî ilişkilerine ve Almanya'nın I. Dünya Savaşı esnasında Kırım üzerindeki planlarını açığa çıkarma hususuna katkı sunacağı düşünülmektedir.

1. Ludendorff und das Auswärtige Amt zur Besetzung der Krim 1918

3 Mart 1918'de dörtlü ittifak devletleri (Avusturya Macaristan İmparatorluğu-Almanya-Osmanlı Devleti-Bulgaristan) ve Sovyet Rusya arasında imzalanan Brest-Litovsk Barış Antlaşması, doğudaki Alman askeri hareketlerinin sonu anlamına gelmemektedir. 18 Şubat'ta başlayan Ukrayna'ya yönelik ilerleme esnasında Kırım da Alman birlikleri tarafından işgal edilmiştir. 1918 baharında doğuda gerçekleştirilen bütün askeri girişimler gibi (Finlandiya Seferi, Ukrayna işgali, Kafkasya girişi) Kırım'ın işgali de Alman yönetiminin isteği dışında gerçekleştirilmiştir. General Erich Ludendorff'un Karadeniz'de bulunan yarımadanın gelecekteki kaderi ile ilgili tasavvurları, onun Doğu politikasındaki tutkusu ve aynı zamanda sıra dışı düşünce ve eylemlerinin müessir tecrübelerinde açığa çıkmaktadır.

Rusya'daki Mart devriminden sonra Kırım yarımadası bağımsız gelişme sürecini tamamlamış, 1917 yılının yazında Simferopol'de düzenlenen Tatar Kongresi'nde programı Ukrayna'ya dayanan Tatar Hükümeti kurulmuş ve böylece "Bağımsız Tatar Cumhuriyeti" (Kırım Ahali Cumhuriyeti) oluşturulmuştur. 20 Kasım 1917 tarihinde III. Evrensel Ukrayna Radası'nda dokuz Ukrayna bölgesinden biri olan Kırım, Ukrayna vilayetleri arasından

* Mütercimim notu: "Mart 1917'de Rusya'da patlak veren Bolşevik İhtilâli, Kırım Tatar milliyetçilerine faaliyetlerini alenen yürütebilme imkânını verdi. Böylece alt yapısı Vatan Cemiyeti mensuplarınca hazırlanmış olan millî teşkilât ağının etkisi açıkça görüldü. İhtilâlin üzerinden bir ay bile geçmeden 7 Nisan 1917 tarihinde Vatan Cemiyeti mensuplarının teşebbüsü üzerine Kırım'ın her tarafından 2000 delegenin iştirakiyle Akmescit'te Kırım Müslümanları Vekilleri Kurultayı toplandı. Tamamen Vatan Cemiyeti çizgisinin hâkimiyeti altında cereyan eden kongrede Kırım Müslümanları Merkezi İcra Komitesi seçildi. Başkanlığa o sırada henüz Kırım'da bulunmayan Numan Çelebi Cihan getirildi. Merkezî İcra Komitesi, kısa süre içinde Kırım'ın her tarafında mahalli Müslüman Komiteleri ağını tamamladığı gibi birtakım millî maarif müesseseleri açmaya girişti. Bu arada Bahçesaray'daki Kırım hanlarından kalan tarihi Han Sarayı millî müze ilân edildi ve üzerine Kırım Tatar millî bayrağı olan gök mavisi zemin üzerinde yer alan tarak tıngalı bayrak çekildi. Kırım Tatar Millî Parlamentosu'nun (kurultay) teşkili için seçim hazırlıkları da gerçekleştirildi. Kadın erkek yirmi yaşını doldurmuş her Kırım Tatarı'nın doğrudan oy kullanmasıyla yapılan seçimler sonucunda teşekkül eden kurultay 9 Aralık 1917 tarihinde Bahçesaray'da toplandı. İslâm ve Türk dünyasında modern anlamda tam demokratik seçim uygulamasının ilk örneği olan bu seçimlerle oluşan kurultayın eş başkanlıklarına Hasan Sabri Ayvazov, Câfer Ablayev ve Abdülhâkim Hilmi seçildi. 7 Kasım 1917 tarihinde Bolşevikler'in Petrograd'da iktidarı ele geçirmeleriyle eski Çarlık Rusya'sı topraklarının her tarafında doğan kargaşa ortamı, kurultayın Kırım'da Kırım Tatar Millî Hâkimiyetinin teşkili yönündeki çalışmalarını kolaylaştırdı. Kurultay, hemen bir anayasa hazırlanması ve hükümet kurulması çalışmalarına girişti. 26 Aralık 1917'de kurultayda Kırım Tatar Kânûn-ı Esâsisi kabul edildi. Bu anayasaya göre her milletin kendi kaderini kendisinin tayin hakkı kabul edilerek Kırım Ahali Cumhuriyeti (Kırım Demokratik Cumhuriyeti) ilân ediliyordu. Aynı gün ilk Kırım Tatar Hükümeti de Numan Çelebi Cihan'ın başbakanlığında oluşturuldu." (Hakan Kırımlı, "Kırım: Rus İdaresi Dönemi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 2002, s. 458-465.)

çıkartılmıştır.* Kasım Devrimi'nden sonra ise Kırım'da oldukça güçlü yürütülen güçlü Bolşevik propagandası, Kırım Türklerinin Ulusal Hükümetini ve Kurultayını (Kırım Türklerinin meclisi) geri çekilmek durumunda bırakmıştır ve yerini Bolşevik Hükümeti almıştır. Tavrida Valiliği Merkez Yürütme Komitesi olarak adlandırılan bu hükümet, başlangıçta Bolşevik Karadeniz filosuna destek verebileceği Sivastopol'ü merkez edinmiş ve daha sonra ise Simferopol'e aktarılmıştır. Brest-Litovsk barış görüşmeleri esnasında Kırım ne bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır ne de Ukrayna Halk Cumhuriyeti için Kiev Genel Sekreterliği heyeti tarafından talep edilmiştir.

Ukrayna seferi sırasında Alman birlikleri tarafından gerçekleştirilen Kırım'ın işgali, Brest-Litovsk Barış Antlaşması hükümlerini açıkça ihlal etmiştir.¹ Odessa'nın ele geçirilmesinden bu yana (14 Mart) Sovyet Hükümeti Karadeniz kıyısındaki Alman birliklerinin ilerleyişi hususunda Berlin'de defalarca protesto etmiş ve Kırım'ı Sovyet Rusya'nın bir parçası olarak nitelendirmiştir.² Alman Dışişleri Bakanlığı savaşın başında Sovyet Hükümeti'ne, Alman Hükümeti'nin Kırım'ı Ukrayna toprağı olarak görmediğini,³ Kırım'ın anayasal hukukundan doğan haklarına müdahale etme niyetinde olmadığını⁴ bildirmiştir. Aynı şekilde Başkumandanlık (OHL=Oberste Heeresleitung) Ukrayna'nın güney sınırında Sovyet rejiminin bir kolunun ortaya çıkmasının ve Kırım'ın Büyük Rusya'ya kalmasının Alman çıkarlarına uygun düşmediği konusunda hemfikirdir.⁵ Dışişleri Bakanlığı önceki Tatar Hükümeti'nin, eski Rus ordusunun Müslüman birliklerinin Romen cephesinden geri çekilmiş olan General Sülkeviç komutası altında yeniden düzenlenmesini ve daha sonra Ukrayna'ya bağlanmasını umut etmektedir. Alman birlikleri ise bu duruma iştirak etmek konusunda isteksizdir. General Ludendorff, Alman birliklerinin Sivastopol'deki ilerlemelerinin buradaki korsanları temizlemek amacıyla gerekli olduğunu savunmaktadır. Zira bu durumu burada konuşlanmış olan Rus Karadeniz filosu birliklerinin Cherson ve Nikolaev'deki savaşlara katılmasından sonra gerekli görmektedir. Onun emellerinin arkasında yatan sebep ise Kırım'ın limanları ve mallarından [Almanya için] faydalanmaktır. Aynı zamanda Filistin ve Mezopotamya'nın olası bir kaybı durumunda, bunun zararını Kırım'dan tazmin etmek hususunda Türkiye'ye bir şans tanımak istemiştir. Zira bu durumu barış antlaşmasını kolaylaştırabileceğini düşünmüştür. Fakat Federal Dış İşleri Bakanlığı bu durumu reddetmiştir, zira bir Türk-Ukrayna karşıtlığı olmasından, Türkiye'nin Rusya yönüne genişlemesi veya Arap bölgelerinden çıkması hâlinde bir Türk-İngiliz anlaşmasından da korkmuştur. Bu tür gelişmeler ise Almanya'nın Doğu politikasına ters düşmektedir.

Alman belgelerinde Dışişleri Bakanlığı'nın, Ludendorff'un “Alman silahlarının koruması altında”⁶ bağımsız bir Tatar Cumhuriyeti kurma niyetini mümkün olduğunca engellemek amacıyla Kırım'ın Ukrayna'ya bağlanması hususuna taraftar olduğu görülmektedir. Alman Dışişleri Bakanlık Müsteşarı Kühlmann, 2 Mayıs'ta Bükreş'teki (Romanya ile barış müzakeresinin yapıldığı yer) Başkumandanlığı, Kırım'daki tüm bağımsızlık taleplerini teşvik etmekten kaçınmaya çağırmıştır.⁷ Zira genç devletin Rusya ya da Ukrayna ile yaşayacağı zorluklara karşı Almanya'dan destek ve koruma taleplerinde bir yükseliş olabileceği düşünülmüştür. Aynı şekilde cumhuriyetin resmî olarak tanınması da onlar Rusya ve Ukrayna ile herhangi bir uzlaşma yapmadan

* Mütercimim notu: 1917 Devrimi'nden sonra Rus hâkimiyetine karşı hem Kırım'da hem de Ukrayna'da bir iş birliği döneminden söz edilmektedir. Müslüman Merkez Komitesi temsilcisi Cafer Seydahmet ile Merkez Rada'nın Başkanı arasındaki görüşmede, Müslüman Komitesi ve Ukrayna Merkez Radası arasında karşılıklı yardımlaşma ile ulusal hak ve isteklere karşı saygılı olma sözü vermişlerdir. Buna göre Ukrayna III. Radası'nda Kırım, Ukrayna Cumhuriyeti'nin sınırları dışında bırakılmıştır. (Edige Kırimal, *Der Nationale Kampf der Krimtürken 1900-1950*, Emstetten 1952, s. 122-123.); “Ukrayna Halk Cumhuriyeti, çoğunluğu Ukraynalıların ikamet ettikleri Kiew, Podolien, Wohlyniien, Tschernigow, Poltawa, Charkow, Ekaterinoslaw und Taurien bölgelerini kapsamaktadır, buna Kırım dâhil değildir.” denilmiştir. (Kırimal, age, s. 215).

Mütercimim notu: Karadeniz filosunun ana üssü olan Akyar (Sivastopol) şehri tamamen Bolşevik tesirindeki Rus bahriyelilerin hâkimiyetindeydi. Millî Hükümetin otoritesi bu büyük askerî üsse ulaşamadığı gibi her iki güç arasında bir çatışma kaçınılmaz görünüyordu. Nitekim Kırım Tatar birlikleriyle Bolşevik bahriyeliler arasında yer yer başlayan silahlı çatışmalar, 23 Ocak 1918'de Bolşevikler'in Bahçesaray'a doğru ileri harekâta geçmesiyle tam bir savaşa dönüştü. Ezici sayı ve silâh üstünlüğüne sahip olan Bolşevik kuvvetleri 26 Ocak'ta Bahçesaray'ı, ertesi gün de Kırım'ın başşehri olan Akmescit'i ele geçirdiler. Böylece Kırım Tatar Millî Hükümeti yıkılarak Kırım'da ilk Bolşevik idare kuruldu. Tavrida Sovyet Cumhuriyeti adını alan Kırım Bolşevik iktidarı, yarımada'nın gerek Kırım Tatar gerekse Rus ahalisi için tam bir terör dönemini başlattı. (Kırımlı, agm, s. 458-465.)

¹ “Der Weltkrieg 1914-1918”. Bundesarchiv, Band 13, Koblenz 1956, s. 383-384.

² Funkspruch russisches Außenkommissariat an das deutsche Auswärtige Amt (AA), Moskau 26.3.1918; Dokumenty vneşnej politiki SSSR. Band 1, Moskau 1959, s. 215-216; Funkspruch Cicerin an deutsches AA, Moskau 22.4.1918, s. 253-254); Note loffe an deutsches AA, Berlin 29.4.1918, 275-276).

³ Funkspruch deutsches AA an russisches Außenkommissariat, Berlin 29. 3. 1918, s. 217.

⁴ Bussche an Mirbach, Berlin 23. 4. 1918 (Politisches Archiv Bonn PA, Großes Hauptquartier, Rußland 31, Band 11).

⁵ Aufzeichnung, Berlin 9. 4. 1918 (PA, Ukraine 1, Band 6).

Mütercimim notu: Ludendorff, Filistin'in muhtemelen kaybını karşılamak için ileride Türkiye'ye bırakmak üzere, şimdilik Kırım'ı elde tutmayı düşünüyordu. Sonraları ise Kırım'da “Alman silahları himayesinde” müstakil bir Tatar Cumhuriyeti kurulması fikrine meyletti. Alman Hükümeti bu her iki plana da itiraz ediyor ve bir taraftan Türkiye'nin Karadeniz'de fazla kuvvetlenmesinden diğer taraftan da Arap memleketleri hususunda İngiltere ile Türkiye arasında bir anlaşma imkânından çekinerek Kırım'ı Ukrayna'ya vermeye düşünüyordu. Bundan maada Hükümet, Kırım istiklalinin Ukraynalılarda kendilerine itimatsızlık doğurabileceğinden ve onu Rusya ile anlaşmaya itebileceğinden, Türkiye yönü ile de Almanlara güçlükler çıkarabileceğinden çekiniyordu. Askerî tabakalar arasında da fikir birliği yoktu. (N.T. Akmescitli, “1918 Yılında Almanların Şark Siyaseti, Brest Litovsk'tan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar”, *Emel*, 54, 1969, s. 27-29).

⁶ Telegramm Berckheim an AA, Spa 28. 4. 1918 (PA, Großes Hauptquartier, Rußland 31, Band 12).

⁷ Telegramm Kühlmann an AA, Bukarest 2. 5. 1918 (PA Rußland 61, Band 152).

KIRIM'IN İŞGALİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI VE LUDENDORFF (1918)*

dikkate alınmamalıdır. Başkomutanlığın doğu politikasındaki diğer eylemler gibi Kühlmann da burada, Rusya'nın henüz belirsiz olan koşullarında her taahhütten kaçınmak için çaba göstermiştir.

Devlet Sekreteri von dem Bussche başlangıçta Kühlmann'ın talebini Ana Karargâha iletmemiştir. Zira ordunun buna göre hareket etmeyeceğinden çekinmektedir. Bilakis Litvanya ve Estonya'daki ilerleme örneklerinden sonra Almanların müdahaleleri, bir yardım çağrısına binaen Bolşevik çetelere karşı polis eylemi şeklinde gerçekleştirilerek güvence altına alınmak istenebilirdi.*

General Hoffmann, Bükreş'teki Bussche'ye çektiği telgrafta⁸ kendisinin Berlin'e yapmış olduğu son ziyaretinde bu hususta görüşünü bildirmiş olduğunu ve Kırım'ı “*Alman Tatil Beldesi*” olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bussche ise bu koşullar altında Kırım hususunda eski fikirde mutabık kalarak Kırım'ın bir şekilde Ukrayna'ya katılmasının en iyisi olacağını vurgulamakla beraber, orduya karşı tavır alınmaması gerektiğinin salık verilmesi görüşündedir.

Kühlmann Kırım'ın öncelikle Tatar Cumhuriyeti olarak bağımsız olması gerektiği yönündeki görüşünden sapmamıştır. Ancak Almanya'nın, bu cumhuriyetin daha sonra Büyük Rusya veya Ukrayna'ya karşı müdafaası için herhangi bir manevi yükümlülüğü üstlenmekten dikkatle kaçınması gerekmektedir. [Ayrıca Kühlmann]: “*Ukrayna'nın politik olarak sağlamlanmamış yapısı ve gelecekteki durumunun belirsizliğinden dolayı Kırım'ın Ukrayna'ya bağlanmasını desteklemek için parmağımızı bile oynatmaya değmeyeceğini düşünüyorum.*” [ifadesini kullanmıştır].⁹

13 Mayıs tarihinde [Belçika'nın] Spa Şehri'nde Başkomutanlık ile Hükümet arasında Kırım'a ilişkin bir görüşme gerçekleşmiştir.¹⁰ Protokol özellikle ordunun Doğu'da mücadele ettiği olaylar karşısında Reich Şansölyesi'nin ne kadar çaresiz olduğunu ve Ludendorff birliklerinin faaliyet gösterdiği yerde dizginleri elinde tutmuş olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Hertling, Başkomutanlığın Kırım'da takip etmiş olduğu politika ile ilgili bilgi almak istemiştir. Ludendorff ise [bunun üzerine] işgalin orada bulunan ve Almanların korumasını isteyen Tatarların talebi üzerine gerçekleştirildiğini açıklamıştır. Bunun üzerine Reich Şansölyesi Almanya'nın orada mümkün olduğunca az taraf olmasını ve Doğu'daki tüm girişimlerde düzeni sağlamak için genel çıkarların değil, tamamen Alman çıkarlarının ön planda olması gerektiği yönünde bir cevap verecektir. Kühlmann ise toplantıda çok fazla görüş bildirmemiştir. Kaybedilen Homburg Meydan Muharebesi'nden bu yana Kühlmann, General [Ludendorff] ile şahsi olarak görüşmekten kaçınmıştır.¹¹

Kühlmann'ın Almanya'nın Kırım'daki konumu hakkında nasıl düşündüğü sadece Spa'da gerçekleşen görüşmedeki toplantı tutanaklarından değil, o günlerin diğer belgelerinden de anlaşılmaktadır. 15 Mayıs'ta Bakanlık Müsteşarı, Avusturya-Macaristan'ın Berlin Büyükelçisi Hohenlohe ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Hohenlohe Viyana'ya, Kühlmann'ın Kırım'ın Türk hâkimiyeti altına girmesini imkânsız olarak gördüğünü bildirmiştir.¹² Diğer taraftan Kühlmann Kırım'da bağımsız bir devletin ortaya çıkmasını teşvik etmeyi uygun görmektedir. Hohenlohe'nin buna itirazı, böyle bir devletin uzun süre dayanamayacağı yönündedir. Kühlmann ise bunun mümkün olduğu görüşündedir, ancak bununla birlikte Ukrayna ve Büyük Rusya arasındaki anlaşmazlıklar Alman çıkarlarına uygun düşmektedir. Bu görüş Kühlmann'ın “*Genel Doğu Anlayışı*” ile tamamen uyumludur. Savaş sırasında Rusya'nın herhangi bir biçimde güçlenmesini önlemek amacıyla geçici bile olsa bağımsız devletler oluşturulabilir görüşü hâkimdir. Fakat Kühlmann Kırım'da bazı durumları zorlamaktan uzak durmuştur. 19 Mayıs tarihinde Kiev Büyükelçisi'ne Kırım sorununun mümkün olduğunca askıda tutulması gerektiği konusunda talimat vermiştir. Alman tarafı, Ukrayna ve Rusya arasındaki barış görüşmelerinde (O dönemde Kiev'de düzenlenmiş olan) Kırım'ın kesinlikle ikisinden birine verilmemesi hususunda ikna yoluna gitmelidir.¹³ Almanlara karşı yükümlülüklerini yerine getirmeleri ve olumlu davranışları karşılığında Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi hususu ancak ilerleyen zamanda gerçekleştirilebilir.

Bu amaçla Kühlmann –o aylarda Doğu politikasında nadir görüş birliği içinde olduğu- Ludendorff'la da bir araya gelmiştir.¹⁴ Onların mutabakata varması ise şimdilik mümkün görünmemektedir. Doğrudan Kırım üzerinde alınacak önlemler, Alman Dışişleri Bakanlığı ile Başkomutanlık arasındaki fikir ayrılıklarını yeniden

* Mütercimim notu: Brest-Litovsk Barış Anlaşması'nın 26 Şubat 1918 tarihli oturumunda, Federal Dışişleri Bakanlığı Sekreteri Freiherr von Bussche-Heddenhausen, Almanya'nın ultimatomen Rusya'ya bildirmiştir. Buna göre Litvanya ve Estonya Rus birlikleri tarafından tahliye edilir ve güvenlik ile devlet düzeni garanti altına alınana kadar Alman polis memurları tarafından işgal edilir. (Yüksel Kaştan, “Alman Kaynaklarına Göre I. Dünya Savaşı'nda Ruslarla Almanlar Arasında Brest-Litovsk Barış Süreci Müzakereleri ve Barış Anlaşması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (60), 2018, s. 370).

⁸ Telegrammentwurf AA an Kühlmann, Berlin 3.5.1918.

⁹ Telegramm Kühlmann an AA, Bukarest 4.5.1918.

¹⁰ Protokoll in PA, Rußland 72 b, Band 31.

¹¹ Conrad Haussmann, *Schlaglichter*, Frankfurt 1924, s.186. (Tagebucheintragung vom 21.4.1918). Über die für die deutsche Ostpolitik 1918 entscheidende Besprechung in Bad Homburg vom 13. Februar 1918 Siehe: Baumgart: Die deutsche Ostpolitik s. 11.

¹² Telegramm Hohenlohe an Burian, Berlin 15.5.1918 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, PA X 158 Liasse XI 1.

¹³ Telegrammentwurf AA an Mumm, Berlin 19.5.1918 (PA, Rußland 107, Band 1.

¹⁴ Telegramm Berckheim an AA, Spa 23.5.1918.

gündeme getirmiştir. Ludendorff'un başta savunduğu ve yukarıda da bahsedilmiş olduğu gibi Türkiye'ye Kırım üzerinde nüfuz hakkı vermek gibi bir takım düşünceleri vardır. Bir süre sonra bu fikrinden vazgeçmiş ve ilerleyen haftalarda yarımadanın geleceğini şekillendirme hususunda yeni bir plan yapmıştır. Yerleşim politikacısı ve eski devlet sekreteri Lindequist ile Alman Karadeniz sözcüsü Pfaffer Winkler bir görüşme gerçekleştirmişler ve Alman Hükümeti'ne Güney Rusya'daki (Besarabya, Herson, Volinya, Volga, Kafkas) Alman kolonistlerinin bir araya getirileceği Kırım-Tavrida adlı bir oluşumun ortaya çıkarılmasını önermesi hususunda Ludendorff'u harekete geçirmeyi düşünmüşlerdir.¹⁵ Ludendorff'un kolonizasyon planlarının güvenilmez olduğu düşünülmektedir.¹⁶ Bağımsız Kırım-Tavrida Devleti'nin daha büyük bir komşu devlete bağlanması gerektiğinden, Ukrayna ile bir devletler konfederasyonu olarak birleştirilmesi uygun görülmüştür. Ludendorff da bu fikri daha sonra benimsemiştir. Zira Almanya Kırım'dan ekonomik kazançlar edinecek ve Sivastopol'un Karadeniz'deki Alman deniz kuvvetleri için bir üs olarak kullanılması mümkün olacaktır.¹⁷ Her şeyden önce Ludendorff'un temel amacı Alman ordusuna asker toplamaktır. Reich Şansolyesi'ne bu süre içinde Almanya'ya dönmek isteyen Almanların, hükümet tarafından alınacak önlemler ile medenî haklarının verilmesini kolaylaştırılması gerektiğini yazmıştır. Sibirya'da yaşayan Alman Mennonitlerinin göç etmeleri için Alman ordusunda silahlı hizmet vermeleri karşılığında bu isteklerine olumlu yanıt verilebilir.

Bu tür geniş kapsamlı fikirler sadece Başkomutanlık tarafından savunulmamıştır. Benzer düşüncelere Alman Deniz Komutanlığı'nda da yer verilmiştir. Bunlardan birinin, Amiral personelinin operasyon bölümünün şeflerinden olan Freiherr von Keyserlingk olduğu haziran ayının başlangıcında kaydedilmiştir.¹⁸ Karadeniz'deki ülkelerin siyasi gelişimleri hâlen belirsizlik içindedir. Hâlihazırdaki büyük hedef devam ettirilecektir: "*Kafkasya üzerinden Asya'ya Hindistan yönünde Alman nüfuzunu gerçekleştirmek ve yine Kafkas bölgeleri üzerinden Avrupa'dan Asya'ya güvenli bir köprü oluşturması açısından Karadeniz ve Hazar Denizi istikametinde ilerlemek.*" Bunun için Almanya'nın lider güç olarak bu denizlerde her zaman güvenli bir şekilde var olması gerekmektedir. Ancak orada güçlü bir Alman silahlı kuvveti bulundurulamayacağından, ittifak politikası yardımı ile gerekli güvenlik sağlanmalı ve Rus Karadeniz filosunun dağılımında kıyı devletlerine gereken özen gösterilmelidir. Kayserlingk, burada Ukrayna'ya büyük önem vermektedir. Karadeniz'de Alman hâkimiyeti en iyi şekilde Alman içerikli bir Ukrayna donanması tarafından teminat altına alınacaktır. Kayserlingk de Ludendorff gibi Sovyet Rusya'yı nazar-ı itibara almaya ihtiyaç olmadığına inanmıştır: Moskova'nın daha sonraki düşmanlık korkusundan kurtulmak için şu anda halledilmesi gereken Karadeniz'deki meselelerin çözümünü ertelemek Almanlar için herhangi bir avantaj sağlamayacaktır. Ayrıca Rusya'nın haksız istekleri Alman hoşgörüsüne yönelik zarar verecektir. Bu yüzden en doğru olanı Sovyetlerin Karadeniz'den çıkmasıdır.

Bu tür niyetler Berlin'de "*ütöpik*" ve "*hadsizlik*" olarak kabul edilmiştir. Kiev'deki Alman Büyükelçisi, askerî çevrelerden almış olduğu gizli bilgilerle, Ludendorff'un Kırım'a ait devlet planını, "son derece problemlî" ve "*politik olarak düşündürücü*" şeklinde nitelendirmiştir.¹⁹ Almanya, güçlü bir Ukrayna'yı desteklediği müddetçe, Ukrayna Hükümeti'nin devlet içinde bir devlet kurması öngörülmemektedir.²⁰ 1918 yazında Ukrayna'da belirleyici bir konumda olan General Wilhelm Groener, Büyükelçi'ye Kırım'dan ellerini çekmeleri gerektiğini bildirmiştir.²¹ Groener ayrıca Ludendorff'un Kırım'daki amaçlarını hiçbir şekilde onaylamamıştır ve diplomatlara kızgın olduğunu ifade etmiştir. Alman siyasetinin yönetiminde sükûnet ancak Ludendorff askerî yönetimi ve hükümeti kendi şahsında uzlaştırırsa muhtemelen gerçekleştirilebilecektir.²²

Bu beyanlara istinaden Dışişleri Bakanlığı 16 Haziran'da Genelkurmay Başkanlığı'na, Kırım-Tavrida'da bağımsız bir devlet kurulması, Alman sömürgecilerin orada toplanmasının Ukrayna'da güvensizliğe neden olması ve bu yüzden Rusya tarafına yaklaşmaları tehlikesini bildirmiştir.²³ Buna karşılık Kırım'da kurulacak olan bağımsız bir devlet, Almanya'nın Türkiye ile olan sıkıntılarını arttıracaktır. Kırım bununla birlikte tedricen Ukrayna'ya katılmalıdır. Alman kolonistlerin çıkarları en iyi şekilde Ukrayna Hükümeti'nden sağlanacak garantilerle güvence altına alınacaktır.

¹⁵ Edige Kırımlı, *Der nationale Kampf der Krimtürken mit besonderer Berücksichtigung der Jahre 1917-1918*, Emsdetten 1952, s.193.

¹⁶ Fritz Fischer, *Griff nach der Weltmacht*, Düsseldorf 1964, s. 734-735. Ancak Fischer, Alman Kırım politikasını tartışırken Dışişleri Bakanlığı'nın niyetleri ve Ludendorff'un planları arasında önemli bir fark görmemektedir.

¹⁷ Admiralstab an Bülow, Berlin 8. 6. 1918. Militärgeschichtliches Forschungsamt Freiburg, PG 69 257. Amiral personel şefi Holtzendorff, Sivastopol'u doğrudan Almanya için değil, Alman Başkomutanlığı koruması altında, Almanya ile müttefik deniz kuvvetleri için bir üs olarak talep etmiştir. Bu kısıtlamayı yaparken, daha sonra Karadeniz'de Alman deniz kuvvetlerinin ya çok az ya da hiçbir etkinliğinin olamayacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. (M. N: Kaybetme endişesinden ötürü iş birliği yapmak ve daha güçlü olmak istenmiş olabilir).

¹⁸ Maritim-politische Richtlinien", Berlin 10.6.1918 (Bundesarchiv Koblenz, Nachlaß Keyserlingk, K 08-8/3, Kapitel 4).

¹⁹ Telegramm Mumm an AA, Kiev 28. 5. 1918 (PA, Ukraine 1, Band 13).

²⁰ Telegramm Mumm an AA, Kiev 17. 6. 1918 (PA, Rußland 107, Band 1).

²¹ Telegramm Mumm an AA, Kiev 23. 5. 1918, Köhlmann da aynı görüşte olduğunu bildirmiştir.

²² Telegramm Mumm an AA (nur für AA!), Kiev 13. 6. 1918; Siehe auch: *Wilhelm Groener Lebenserinnerungen*, Göttingen 1957, s. 401-402.

²³ Telegramm Bussche an Berckheim, Berlin 16. 6. 1918 (PA, Rußland 107, Band 1).

KIRIM'IN İŞGALİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI VE LUDENDORFF (1918)*

Ludendorff, Karadeniz'de büyük ölçüde Alman etkisiyle bir devlet kurulmasının Almanların Doğu'daki ekonomisine hizmet edebilmesi durumunu Alman İmparatorluğu'nun çıkarları olarak görmesine rağmen²⁴ Federal Dışişleri Bakanlığı Berlin müzakerelerinde Brest-Litovsk Barış Antlaşması'na ek bir sözleşme yapılması üzerine Sovyet Hükümeti'ne Kırım sorununun çözümüne katılma hakkı tanımıştır.²⁵ 27 Ağustos tarihinde taahhüt edilen ek anlaşmada Almanya 11 ve 12. maddelerde genel barışın tamamlanmasından veya Rusya ile Ukrayna arasında yapılacak barış anlaşmasının onaylanmasından sonra Ukrayna'nın ötesindeki Rus bölgelerini tahliye etmeyi taahhüt etmiştir. Ukrayna'nın Kırım'a olan iddialarından vazgeçmesi beklenmediği için, bu tahliye genel barış anlaşması öncesinde yürürlüğe girememiştir.²⁶ Federal Dışişleri Bakanlığı bu kısıtlamayı sözleşmeye dâhil etmiştir çünkü Başkomutanlık bunu savaş sırasında Kırım işgalini sürdürmek için "savaşın kaçınılmaz bir gerekliliği" olarak ifade etmiştir.²⁷

Haziran ayında Kırım'da Alman işgal yetkililerinin koruması altında General Sülkeviç başkanlığında bağımsız bir hükümet kurulmuştur.²⁸ Sülkeviç, Ukrayna Hükümeti ile yapılacak olan her türlü anlaşmanın karşısında durmuştur. Ukrayna ile herhangi bir ilişki içinde olmayı reddetmektedir. Bu hükümet oluşturulduğunda ise Alman askerî yetkililerine yine Alman himayesinde bağımsız bir Kırım Devleti'nin kurulması fikri rehberlik etmiştir.²⁹ 19 Haziran'da Ludendorff Şansölye'ye Kırım'da huzur ve düzeni hızlı bir şekilde tesis etmek amacıyla ayrıca askerî nedenlerden dolayı işlerin yeni bir hükümete devredilmesinin kabul edilmesini bildirmiştir.³⁰ Sovyet Rusya ile müzakereler bu noktada Berlin'de başlamak üzere olduğundan Alman Hükümeti Ludendorff'un talebini geri çevirmiştir: Bu müzakereleri gerçekleşmiş olan olaylarla ön plana çıkarmamak bir sadakat kuralı gibi görülmektedir. Geçici idari birimlerin kurulması Kırım'da düzenli koşullar oluşturmak için şimdilik yeterlidir.³¹ Ludendorff daha sonra Kırım'daki askerî yetkililere, General Sülkeviç Hükümeti ile resmî olarak bağlantılarında özellikle Kırım'ın anayasal hukukunun Rusya ile Ukrayna'ya karşı olarak tespit edilmemesi gerektiğini ve Ukrayna ile devamlı surette iyi ilişkiler kurulmasının Sülkeviç'in görevi olduğunu dile getirmeleri talimatını vermiştir.³²

Nisan sonunda Alman Başkomutanlığı tarafından atanmış olan ve Kırım üzerinde hak iddia eden Ukrayna Hetmanı Skoparskij başından beri Kırım Hükümeti'nin oluşturulmasını hoş karşılamamıştır ve Kırım'ın kaybedileceğinden korkmaktadır.³³ Tüm ticari işlemleri durdurarak yarımada'yı ekonomik bir ablukaya mahkûm etmiştir. Temmuz ayında Kırım Hükümeti ekonomik destek imkânlarını görüşmek üzere Berlin'e Maliye Bakanı Tatischev ile birlikte bir heyet gönderme isteğini dile getirmiştir. Bu heyet, Kırım Hükümeti'nin banknot ihracını karşılamak için ihtiyaç duyduğu Alman altın teminini müzakere etmekle görevlendirilmiştir. Bunun dışında bu banknotlar çıkarılana kadar altı aylığına 50 milyon mark borç alınması gerekmektedir. Bunun karşılığında ise garanti olarak Tatischev Kırım'da vaktiyle Hanlığa ait olan şarap stoklarını sunmayı amaçlamıştır.³⁴ Fakat heyetin şüphesiz ki temel amacı, Kırım Hükümeti'nin Berlin'de resmî olarak tanınmasını sağlamaktır. Ludendorff, Federal Dışişleri Bakanlığı ile iletişime geçmeden önce heyetin seyahatini onaylamıştır. 1918 yazında Berlin'e gelindiğinde, Rusya'nın çeşitli yerlerinden farklı heyetler de Berlin'de bulunmaktadır. Kühlmann'ın halefi olan Dışişleri Bakanı Hintze ise Tatischev'i Dışişleri Bakanlığı'nda kabul etmeyi reddetmiştir. Ludendorff'un talebi üzerine 24 Ağustos'ta Tatischev'i özel dairesinde dinlemeye razı gelmiştir. Bakanlık heyeti ilk baştan başarısızlığa mahkûm edilmiştir, zira Hintze için ek sözleşme yapılmadan önce Kırım Hükümeti'ni tanımak söz konusu değildir. Sovyet Hükümeti de Tatischev'in Berlin'e varışını Alman basınından öğrenmiştir.³⁵ Hintze, bağımsız bir Kırım Devleti'nin kurulması durumunda Almanya'nın hem Rusya ve hem de Ukrayna ile arasının açılacağından, ayrıca bu durumun Türkiye ile bazı anlaşmazlıklara sebebiyet vereceğinden korkmaktadır. Kırım Hükümeti'nin mali zorluklarını Tatischev'i Ukrayna ile doğrudan müzakerelere yönlendirmek için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Bakan ise görevini başarısız sayması gerektiği için Kırım'a

²⁴ Telegramm Lersner an AA, Spa 2. 7. 1918 (PA, Rußland 107, Band 2).

²⁵ Hans W. Gatzke "Dokumentation zu den deutsch-russischen Beziehungen im Sommer 1918", in: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 3 (1955) s. 88. Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Rosenberg, Kırım'ın er ya da geç Rusya'ya kalacağını 2 Temmuz tarihinde ifade etmiştir.

²⁶ Fischer'in yazdığı, ek anlaşmada Rusya'nın Kırım'ı resmi olarak geri almış olduğu doğru değildir. (Fischer, age, 1964, s. 736).

²⁷ Siehe Telegramm Lersner an AA, Spa 26. 7. 1918, PA Deutschland 131, Band 44 Blatt 126 und das Protokoll der Besprechung vom 30. Juli 1918 bei der OHL in Avesnes s. 187-189.

²⁸ Sülkeviç'in saltanatı sürecinde iç politika hakkında bkz. Kırım: *Der nationale Kampf der Krimtürken*, s. 193; außerdem V.A. BOLENSKI, "Krym v 1917-1920", in: *Na Cuzaoj Storone* 5, 1924, s. 33.

²⁹ Nisan ayı sonunda Kırım'a giren Alman birliklerinin yönergesi: Türkiye'nin Kırım üzerindeki amaçlarını tekrar etmeye gerek yoktur. Kırım'ın bağımsızlığını açıklaması ve Alman silahlarının korunması altında Büyük Rusya'nın bölgeden çıkarılması arzu edilir. (Fernschrieben Ludendorff an Oberost, 17. 4. 1918. Militärgeschichtliches Forschungsamt Freiburg, PG 69 256.)

³⁰ Telegramm Ludendorff an Reichskanzler, Spa 19. 6. 1918 (PA, Großes Hauptquartier, Rußland 31, Band 16).

³¹ Telegramm Reichskanzler an Berckheim, Berlin 21. 6. 1918.

³² Telegramm Ludendorff an AA, Spa 23. 6. 1918.

³³ O aylarda Kırım ve Ukrayna arasındaki ilişkiler hakkında, Kırım Hükümeti'nin bir üyesinin Hoover savaş kütüphanesinde tutulan kayıttan bir alıntı: (J. Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia, April-December 1919 Documents and Materials*, Baltimore 1936, s. 57-58).

³⁴ Telegramm Berchem an AA, Kiev 10. 7. 1918 (PA, Rußland 107, Band 2).

³⁵ Note Cicerin an Hauschild, Moskau 25. 8. 1918 (Dokumenty Band 1, s. 436-43).

döneceğini ve hemen orada istifa edeceğini söylemiştir. Tatiscev'in bu niyeti Federal Dışişleri Bakanlığı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Başkomutanlık tarafından askerî makamların da yardımıyla, mevcut Kırım Hükümeti'nin Ukrayna'ya bağlanma düşüncesine karşı sempati gösteren yeni bir hükümetle değiştirilmesi önerilmiştir.³⁶

Eylül ayı ortalarında Kırım Hükümeti Alman Başkomutanlığı'nın baskısı altında yeniden şekillendirilmiştir. (Kabinede değişiklik yapılmıştır). Onlar Ukrayna'ya bağlanma programını taahhüt etmiştir. 15 Eylül'de Berlin'e seyahat eden Ukrayna Hetmanı Skoropadskij, hâlen Reich'in başkenti olan Berlin'de bulunan Tatiscev'e Kırım'a karşı gümrük savaşını geçici olarak sona erdirmeye sözü vermiştir ve iki hafta içinde bir komisyonun Kırım ile ilgili görüşmek üzere Kiev'e gelmesi gerektiğini önermiştir.³⁷ Kiev'deki müzakereler 5 Ekim'de başlamıştır ancak umumi vaziyetteki gelişmelerden dolayı ilerleme kaydedilememiştir.

EK

KOVNO DOĞU BAŞKOMUTANI'NDAN KİEV'DEKİ BİNBAŞI BRINCKMANN'A

[Koblenz Federal Arşivi], Groener'in terekesi, 08-46/173. 10.6.1918 tarihli bir telgrafın sureti.

Binbaşı Brinckmann'a³⁸;

Alman Komutanlığı'nın Reich Şansölyesi'ne 5 Haziran 1918 [419 p 32355 numaralı] tarihli mektubu bugün ulaşmıştır:

Bakanlık Müsteşarı A. D. Von Lindequist ile 31.05 tarihindeki görüşme sırasında aşağıdaki açıklamaları yaptım: Güney Rusya'daki Almanlar, Alman Hükümeti'nin onlarla alakadar olmalarını talep edebilirler. Kırım'da bir Alman sömürgesi kurmak mümkün değildir. Zira sömürgecinin bir savaş hâlinde ana vatan ile hiçbir bağlantısı olmayacaktır ve bu nedenle de muhafaza edilemeyecektir. Hâlihazırdaki Almanya'ya dönüş amacı muhtemelen daha sonra yalnızca bir kısmı için gerçekleşecektir. Rusya'nın her yerinde halkların ulusal duyguları uyandıktan sonra geri kalan kısım özel himaye olmadan tutunamayacaktır. Dolayısıyla buradaki Alman unsurunu güçlendirmeye çalışmak zorundayız. Bunu başarabilmek için ise geri kalanları bir araya toplamak gerekmektedir. Bu birleşme için öncelikle Kırım bölgesi Karadeniz'deki konumundan ötürü dikkate alınmalıdır. Almanlar Güney Rusya'dan (Besarabya, Herson, Volinya, Volga, Kafkas) Kırım'a yerleştirilirse, burada Alman etkisinin hâkim olduğu ve Karadeniz'deki Alman ekonomik çıkarları için gerekli güvenliği sağlayan bir devlet yapısı oluşturulabilir. Tavrida ile birleştirilse dahi Kırım bağımsız bir devlet olarak var olamaz. Tavrida üzerinde şu sıralar Ukrayna tarafından da hak iddia edilmektedir, ancak Ukrayna'nın Tavrida'nın Kırım ile birleştirilmeye ikna edilmesi gerekmektedir. Bağımsız Kırım-Tavrida Devleti'nin büyük bir komşu devlete bağlanması ise lüzumludur. Bunu yapmak için Ukrayna ile bir devletler konfederasyonu halinde birleştirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle Ukrayna'nın;

- 1) Tavrida ve Kırım'ın bağımsız bir devlet olarak birleşmesi konusunda onay vermesi gerekli olacaktır.
- 2) Güney Rusya'da kalan Almanların bu devlete yerleştirilmesine rıza göstermesi gerekecektir. (Besarabya, Kafkasya dâhil olmak üzere)
- 3) Alman İmparatorluğu'nun bu devlette ekonomik çıkarlar elde etmesine, Sivastopol'ün Karadeniz'deki Alman deniz kuvvetleri için bir üs olarak kullanılmasına olumlu bakması lüzumludur.
- 4) Bu devletin Ukrayna ile bir devletler konfederasyonu olarak birleştirilmesine rıza göstermesi siyasi açıdan talep edilmektedir. Böylece bu devlet (Prusya'nın Bavyera örneğindeki gibi) Ukrayna ile aynı ilişkide olacaktır.

Güney Rusya'daki tüm Almanlara Alman vatandaşlık haklarının verilmesi, hükümetin ve parlamentonun dışında bırakılacakları için Kırım-Tavrida eyaletindeki Alman nüfuzunu azaltacaktır. Buna karşılık geri dönmeye kararlı olan Almanların vatandaşlık haklarını kazanmalarının Alman Hükümeti tarafından alınan önlemlerle kolaylaştırılması gerekmektedir. Askerlik yapmakla yükümlü ve elverişli olanlar daha sonra orduya alınabilir. Geri dönüş göçü ve yerleştirme Alman Devleti'nin gözetimi altında gerçekleştirilmeli ve düzenlenmelidir. Güney Rusya'daki Almanlar dışında Rusya, Polonya, Sibirya ve son olarak deniz aşırı ülkelerdeki geri kalan Almanlar da göç için hesaba katılmalıdır. Almanya'da ve yeni ele geçirilen alanlarda (Lothringen, Polonya sınır şeridi, Litvanya, Baltık ülkeleri) kategorilere göre ayrı bölgeler tahsis edilmelidir. Bu alanların belirlenmesi iklim koşullarına ve geri dönen göçmenlerin bugüne kadar yaşadıkları ekonomik koşulları ile dinlerine bağlıdır. Evanjelist göçmenleri Litvanya'ya, Katolik göçmenleri Estonya'ya getirmek yanlış olacaktır. Amaç, yeniden yerleşim sırasında topluluk üyelerinin mümkün olduğunca birlikte kalmalarıdır. Geri dönen göçmenlerin sayısı önceden belirlenemez. Ekselans von Lindequist, Rusya ve Sibirya'dan yaklaşık 1,5 milyon kişinin, (bunlardan

³⁶ Telegramm Hintze an Ludendorff, Berlin 28. 8. 1918 (PA, Rußland 107, Band 3).

³⁷ Telegrammentwurf AA an Thiel, Berlin 15. 9. 1918.

³⁸ Major Brinckmann 1918'de Doğu Başkomutanlığı'nın Kurmay Subayı idi. Haziran ayında Kiev'de bulunmuştur ve Rus-Ukrayna barış görüşmelerine gözlemci olarak katılmıştır.

KIRIM'IN İŞGALİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI VE LUDENDORFF (1918)*

5'te birinin Katolik olmak üzere) 300.000 aile olmasını hesap etmektedir. Çok belirsiz olmasına rağmen her durumda oldukça önemli sayıda deniz aşırı göçmen de olacaktır. Ayrıca çok dikkate değer olmasa da Almanya'da eskiden kırsal kesimde oturup şehirlere taşınan insanların kırsal alanlara geri dönmeye çabalayacakları öngörülebilir. Sonuç olarak yeni alanlar geri gelen göçmenleri barındırmak için yeterli olmayacaktır. Ayrıca Almanya içinde de hazırlanmak gerekmektedir. Burada atalara ait mülklerin korunmasını kesinlikle desteklemek gereklidir ancak her şeyden önce savaştan elde edilen kazançlarla elde edilen mülklerin düşünülmesi de zorunludur. Geri dönüşü düzenli bir şekilde yerine getirmek ve özel olarak göç edecek olanlara bu nakilde hesap edilen zamanı söyleyebilmek için yakın süreçte hazırlığa ihtiyaç vardır. Geri dönüş göçü ile ilgili tüm soruların ve hazırlıkların tek bir karar hâlinde ele alındığı bir ofis oluşturmakta tereddüt etmememiz gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ikincil bir sorun da düzenlemeyi gerektirmektedir: Geri dönen göçmenler arasında ihmal edilmeyecek sayıda Mennonit mezhebine mensup insanlar bulunmaktadır. Sibiry'a'dan yaklaşık 50.000 kişi arasında tahmini 1.000, Tavrida'dan dönen göçmenler arasında yaklaşık 20.000 ve 500.000 Volga Almanları arasında yaklaşık 20.000 göçmen bulunmaktadır.³⁹ Onlardan ayrıca silahlı askerlik hizmeti talep edilecektir. Bu başarılamazsa Mennonitlerin göç etmeleri reddedilmelidir. Güney Rusya'da kalan Almanların Kırım'a yerleşmelerinin bizim tarafımızdan resmî olarak düzenlenip düzenlenmeyeceğini atlamak istemiyorum. Bunu ise bir örgütlenme olmadan yapamayız. Eğer bu göç resmî olmayan bir organ tarafından yapılacaksa bu her durumda devletin resmî göç temsilciliğiyle iş birliği içerisinde çalışmalıdır. Ekselanslarından, Generalfeldmarschall von Eichhorn'un⁴⁰ Güney Rusya'daki Almanlara dair net bilgi verebilmesi için bana mümkün olan en kısa sürede bir açıklama göndermesini rica ediyorum. (Ludendorff) Ordu grupları bir nüshasını almış ve Başkomutanlık buna ilaveten eklemiştir: Geri dönmeye kararlı olan Almanların Alman yurttaşlığına katılmaları için resmî bir talepte bulunmanızı teşvik ediyorum.

MÜTERCİMİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

I. Dünya Savaşı esnasında Kırım'da Alman işgali yaşanmasının bölge halkı için farklı bir tecrübe olduğu kesindir. Zira 1783 tarihinden itibaren Rus Çarlığı'nın baskısı altında olan Kırım Tatarları ilk kez farklı bir milletin işgali ile karşı karşıya kalmıştır. Alman Hükümeti'nin Kırım hususundaki tavrı daha ılımlı ve tedbirli ilerlemek iken ordu tarafından fevri ve kontrolsüz hareket edildiği görülmektedir. Bu tercümede Almanların kararsız tutumları, kendi aralarındaki tartışmaları ve dengelerin de gözetilerek yapılan planlar ele alınmıştır. Zira Alman ordusu Brest-Litovsk Barış Anlaşması'ndan sonra Alman Hükümeti'nin istememesine rağmen Kırım'a girmiştir. Bölgeden pay almak isteyen Ukrayna, Rusya ve Osmanlı Devleti'ni de hesaba katmak durumunda kalan Almanya, bu hususta tedbirli davranmak durumunda kalmıştır. Rusya ve Ukrayna'ya karşı zor durumda kalan bir Kırım'ın sorumluluğunu üstlenmek istemedikleri gibi Kırım'dan elde edecekleri ekonomik avantajları da hesaba katmışlardır. Bu sebepten ötürü Alman koruması altında bir konfederasyon kurulması hususu dahi düşünülmüştür. Bunun dışında Rusya'da yaşayan Alman vatandaşlarının Kırım'a yerleştirilmesi ve isteyenlerin Almanya'ya göç ettirilmesi hususu da gündemde olan bir mevzudur. Fakat bu hususta göç edeceklerin bir bölümüne Alman ordusunda hizmet etmeleri şart koşulacaktır. Kırım'da kurulan Sülkeviç Hükümeti'nin Ukrayna'ya karşı olmasından ötürü arabuluculuk görevi üstlenen Almanya, Ekim ayında Ukrayna ve Kırım arasında bir anlaşma olmasına dair önayak olmasına rağmen, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmaları üzerine herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu hususta Ukrayna ve Rusya'nın da bölge üzerindeki haklarından vazgeçemeyecekleri net bir şekilde anlaşılmuş olduğu gibi Almanya da herhangi bir çıkar elde edmeden bölgeden çıkmak durumunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

BUNYAN, J, *Intervention, Civil War and Communism in Russia, April-December 1919 Documents and Materials*, Baltimore 1936.

FISCHER, Fritz, *Griff nach der Weltmacht*. Düsseldorf 1964.

GATZKE, H. W, "Dokumentation zu den deutsch-russischen Beziehungen im Sommer 1918", in: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Heft 1 (3), 1955, s. 67-98.

GROENER, W, *Lebenserinnerungen*, Göttingen 1957.

HAUBMANN, C, *Schlaglichter: Reichstagsbriefe und Aufzeichnungen von Conrad Haussmann*, Frankfurt 1924. (Tagebucheintragung vom 21.4.1918).

³⁹ İki noktadan sonra cümle yazımı düzeltilmiştir. (Noktalama işaretleri) Orijinali şu şekildedir: "unter den Rückwanderern ist eine nicht unerhebliche Zahl von Mennoniten, unter denen etwa 50.000 Seelen aus Sibirien, schätzungsgewise 1000, unter den Rückwanderern aus Taurien schätzungsgewise 20.000 unter den 500.000 Wolgadeutschen etwa 20.000".

⁴⁰ Generalfeldmarschal von Eichhorn 5 Mart 1918'den beri Ukrayna'daki ordular grubunun başkomutanıydı.

WINFRIED BAUMGART

KIRIMAL, Edige, *Der nationale Kampf der Krimtürken mit besonderer Berücksichtigung der Jahre 1917-1918*. Emsdetten 1952.

OBOLENSKIJ, V.A, "Krym v 1917-1920", in: *Na Cuzaoj Storone*, 5 (23), 1924.

"Der Weltkrieg 1914-1918". Bundesarchiv, Band 13, Koblenz 1956, s. 383-384.

Funkspruch russisches Außenkommissariat an das deutsche Auswärtige Amt (AA), Moskau 26.3.1918 (Dokumenty vnešnej politiki SSSR. Band 1, Moskau 1959, s. 215-216.

Funkspruch Cicerin an deutsches AA, Moskau 22.4.1918.

Note Ioffe an deutsches AA, Berlin 29.4.1918.

Funkspruch deutsches AA an russisches Außenkommissariat, Berlin 29. 3. 1918.

Bussche an Mirbach, Berlin 23. 4. 1918 (Politisches Archiv Bonn PA, Großes Hauptquartier, Rußland 31, Band 11).

Aufzeichnung, Berlin 9. 4. 1918 (PA, Ukraine 1, Band 6).

Telegramm Berckheim an AA, Spa 28. 4. 1918 (PA, Großes Hauptquartier, Rußland 31, Band 12).

Telegramm Kühlmann an AA, Bukarest 2. 5. 1918 (PA Rußland 61, Band 152).

Telegrammentwurf AA an Kühlmann, Berlin 3.5.1918.

Telegramm Kühlmann an AA, Bukarest 4.5.1918.

Protokoll in PA, Rußland 72 b, Band 31.

Telegramm Hohenlohe an Burian, Berlin 15.5.1918 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, PA X 158 Liasse XI 1).

Telegrammentwurf AA an Mumm, Berlin 19.5.1918 (PA, Rußland 107, Band 1).

Telegramm Berckheim an AA, Spa 23.5.1918.

Admiralstab an Bülow, Berlin 8. 6. 1918. Militärgeschichtliches Forschungsamt Freiburg, PG 69 257.

"Maritim-politische Richtlinien", Berlin 10.6.1918 Bundesarchiv Koblenz, Nachlaß Keyserlingk, K 08-8/3, Kapitel 4.

Telegramm Mumm an AA, Kiev 28. 5. 1918 (PA, Ukraine 1, Band 13).

Telegramm Mumm an AA, Kiev 17. 6. 1918 (PA, Rußland 107, Band 1)

Telegramm Mumm an AA, Kiev 23. 5. 1918.

Telegramm Mumm an AA, Kiev 13. 6. 1918.

Telegramm Bussche an Berckheim, Berlin 16. 6. 1918 (PA, Rußland 107, Band 1).

Telegramm Lersner an AA, Spa 2. 7. 1918 (PA, Rußland 107, Band 2).

Telegramm Lersner an AA, Spa 26. 7. 1918 (PA Deutschland 131, Band 44 Blatt 126).

Das Protokoll der Besprechung vom 30. Juli 1918 bei der OHL in Avesnes (187-189).

Fernschreiben Ludendorff an Oberost, 17. 4. 1918. Militärgeschichtliches Forschungsamt Freiburg, PG 69 256.

Telegramm Ludendorff an Reichskanzler, Spa 19. 6. 1918 (PA, Großes Hauptquartier, Rußland 31, Band 16).

Telegramm Reichskanzler an Berckheim, Berlin 21. 6. 1918

Telegramm Ludendorff an AA, Spa 23. 6. 1918

Telegramm Berchem an AA, Kiev 10. 7. 1918 (PA, Rußland 107, Band 2).

Note Cicerin an Hauschild, Moskau 25. 8. 1918 (Dokumenty Band 1, s. 436-437).

Telegramm Hintze an Ludendorff, Berlin 28. 8. 1918 (PA, Rußland 107, Band 3).

Telegrammentwurf AA an Thiel, Berlin 15. 9. 1918

KAYNAKÇA (ÇEVİREN)

AKMESCİTLİ, N.T, "1918 Yılında Almanların Şark Siyaseti, Brest Litovsk'tan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar", *Emel*, 54, 1969, s. 27-29

KIRIM'IN İŞGALİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI VE LUDENDORFF (1918)*

KAŞTAN, Yüksel, “Alman Kaynaklarına Göre I. Dünya Savaşı’nda Ruslarla Almanlar Arasında Brest-Litovsk Barış Süreci Müzakereleri ve Barış Anlaşması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (60), 2018, s. 362-372.

KIRIMAL, Edige, *Der Nationale Kampf der Krimtürken 1900-1950*, Emstetten 1952.

KIRIMLI, Hakan, “Kırım: Rus İdaresi Dönemi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, 2002, s. 458-465.